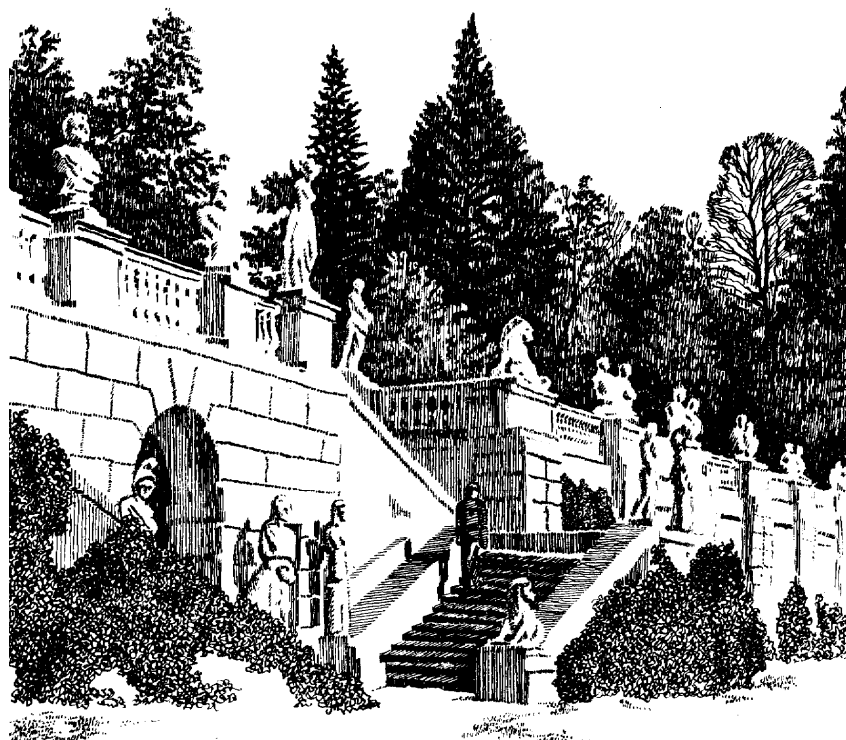

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Ю.В.ЖМУРКО

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ
«КОМПОЗИЦІЯ»

(для студентів 2 курсу денної форми навчання
напрямку підготовки 6.060102 - «Архітектура»)

Харків - ХНАМГ – 2009

Методичні вказівки до самостійної роботи і практичних занять з курсу «Композиція» (для студентів 2 курсу денної форми навчання напряму підготовки 6.060102 - «Архітектура»). Укл. Жмурко Ю.В. – Х.: ХНАМГ, 2009. - 15 с.

Укладач: Ю.В.Жмурко

Рецензент: д-р архіт., проф. С.О.Шубович

Ухвалено кафедрою архітектурного моніторингу міського середовища
протокол № 4 від 13.10. 2009 р.

ВСТУП

Ці методичні вказівки розраховані на студентів 2 курсу архітектурного напрямку і є продовженням загального курсу «Композиція».

Мета вивчення дисципліни - надати студентам розуміння головного принципу архітектурної композиції - формування цілісного середовища. За принципами середовищного підходу така цілісність має бути сформована при умові розуміння об'єкта, що має проектуватися, як невід'ємного цілого з довкіллям.

Завданням курсу є вивчення категорій, якими оперує архітектурна композиція, і архітектурних засобів, завдяки яким будується композиційна цілісність.

Предмет вивчення дисципліни: архітектурна композиція як цілісність архітектурного об'єкту з оточуючим середовищем, яка формується через сприйняття цієї цілісності людиною.

Методологічною основою курсу є принцип середовищного підходу в архітектурі, гуманітарна спрямованість архітектурної композиції, міждисциплінарні зв'язки в архітектурному навчанні.

Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки фахівця

Перелік дисциплін на які безпосередньо спирається вивчення даної дисципліни	Перелік дисциплін, вивчення яких безпосередньо спирається на дану дисципліну
Архітектурне проектування	Літня навчальна архітектурно - дослідницька практика
Історія соціального розвитку, мистецтва, архітектури і містобудування	Історія соціального розвитку, мистецтва, архітектури і містобудування
Філософія	Теорія архітектури та містобудування
Академічний рисунок	Основи наукових досліджень
Рисунок ландшафту і людини	Архітектурне проектування

Зміст дисципліни

На другому курсі студенти вивчають курс композиції за програмою 3-го і 4-го модулів. В ній передбачено поглиблене вивчення головних принципів архітектурної композиції, акцентовано структурна та образна складові композиції.

Модуль 3. Принципи побудови просторово-осьової композиційної структури

Змістовий модуль 3.1. Вплив природних та архітектурних домінант на побудову композиції архітектурного середовища.

1. «Головне» як об'єднуюче начало в архітектурній композиції.
2. Вплив природного ландшафту на побудову архітектурної композиції.
3. Тектоніка в архітектурній композиції.

Змістовий модуль 3.2. Принципи формування структурних рівнів композиції архітектурного середовища

1. Поняття структурного рівня у відношенні до масштабу (людина-середовище)
2. Принцип масштабних опозицій як композицій засіб формування образу
3. Масштабність в композиції афінського Акрополя і Софійського собору в Києві.

Модуль 4. Принципи побудови цілісної ієрархічної композиційної структури

ЗМ. 4.1. Ритм як основа структури композиції міста.

1. Ритмічні і метричні ряди в добутках літератури й в архітектурі
2. Ритміка в готичному мистецтві й архітектурі.
3. Катарсис як завершальна стадія ритмічногоряду.

ЗМ.4.2. Роль медіатора-посередника в композиції архітектурного середовища.

1. Зовнішнє і внутрішнє (простір – ритм)
2. Медіативний принцип в архітектурі
3. Пропорціонування
4. Перспективні побудови
5. «Ціле» як принцип архітектурної композиції

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ДО КУРСУ «КОМПОЗИЦІЯ»

Осінній семестр

№ п/п	Назва змістових модулів	Тема лекції	Кіл. год.	Тема практичних занять	Кіл. год.	Самостійна робота		Стики між суміжними дисциплін.
						Зміст	Год.	
	ЗМ. 3.1. Вплив домінант на побудову композиції архітектурного середовища	«Головне» як об'єднуюче начало в архітектурній композиції	4	Клаузура: Аналіз просторово-осьової структури ландшафту	4	<i>Завдання №1 «Головне» в творах мистецтва. Завдання №2 «Головне» в архітектурі.</i>	4 4	Архіт. проектування
		Вплив природного ландшафту на побудову архітектурної композиції	4					Архіт. проектування
		Тектоніка в архіт. композиції	2	Клаузура: Тектонічна ідея музейного комплексу.	2	<i>Завдання №3 Образні уявлення про тектоніку в архітектурі</i>	4	
	ЗМ.3.2. Принципи формування структурних рівнів композиції архітектурного середовища	Поняття структурного рівня у відношенні до масштабу (людина-середовище)	2	Клаузура: «Вхідний фрагмент» і кульмінаційне розкриття. Масштабні опозиції у проекті «Будиночок у ландшафті»	2			

		Принцип масштабних опозицій як композицій засіб формування образу.	2	Перегляд кінофільму	2	Завдання№4 <i>Масштаб і масштабність виявлення просторових і об'ємно-пластичних форм “першого” і “другого” масштабів:</i> <i>а) на прикладі Софійського собору в Києві</i>	6		
		Масштабність в композиції афінського Акрополя і Софійського собору в Києві.	2	Семинар за модулем 3.	2	<i>б) у проєктованому об'єкті;</i>		Архіт. проєктування	
	Всього за модулем 3		18		18		14		
Семинар за модулем 4									
	ЗМ. 4.1. Ритм як основа структури композиції міста	Ритміка в готичному мистецтві й архітектурі. Катарсис як завершальна стадія ритмічного ряду	2	Пошук аналогів з історії архітектури	6	Завдання№5 <i>Ритмічні побудови в класичних прикладах архітектури</i>	2	Архіт. проєктування	
		Ритмічні і метричні ряди в добутках літератури й в архітектурі	2			Завдання№6 <i>Ритміка проєктованого об'єкта</i>	1	Архіт. проєктування	
	ЗМ.4.2. Роль медіатора-посередника в композиції архітектурного середовища	Зовнішнє і внутрішнє (простір – ритм)	2	Клаузура: Зв'язок інтер'єра й екстер'єру будинку	2	Завдання№6 <i>Зовнішнє внутрішнє. Зв'язок екстер'єру та інтер'єру</i>	1	Архіт. проєктування	
		Медіативний принцип в архітектурі	2	Перегляд кінофільму	4			Архіт. проєктування Композиція панно	
		Пропорціонування	2					Архіт. проєктування	
		Перспективні і побудови	2	Семинар за модулем 4.	2				
		«Ціле» як принцип архітектурно і композиції	2	Підсумковий тест з дисципліни	2				
	Всього за модулем 4		16		16		4		

ТЕМАТИКА ГРАФІЧНИХ ЗАВДАНЬ

Модуль 3. Принципи побудови просторово-осьової композиційної структури

ЗМ.3.1. Вплив природних та архітектурних домінант на побудову композиції архітектурного середовища

Мета завдань. Навчитись виявляти домінуючий принцип в природних та архітектурних формах.

Графічне завдання 1. «Головне» в творах мистецтва.

В живописному творі графічно виявити головний та другорядні елементи. Пояснити розташування другорядних елементів відносно головного. Розкрити роль головного як об'єднуючого принципу в композиційному та образному аспектах.

Графічне завдання 2. «Головне» в архітектурі.

Намалювати «перспективу з пташиного польоту» архітектурного ансамблю з зображенням на ній домінуючої форми. Намалювати видові перспективи, які показують перехід від домінуючої ролі об'єкта до ролі фрагмента перед новою домінантою, що «підіграє».

ЗМ. 3.2. Принципи формування структурних рівнів композиції архітектурного середовища

Графічне завдання 3. Масштаб і масштабність. Виявлення просторових і об'ємно-пластичних форм “першого” і “другого” масштабів:

- а) на прикладі Софійського собору в Києві;
- б) у проєктованому об'єкті.

Розкрити взаємозв'язок масштабних побудов просторів та об'ємів з точки зору людини, що сприймає ці форми. Прослідкувати, як масштаб середовища приводиться у співвідношення до масштабу людини.

Обґрунтувати залежність масштабу від функціонального призначення простору та місця в ньому людини.

Мета завдання. Вивчити роль масштабу в природних та архітектурних формах.

Графічне завдання 4. Уявлення про архітектоніку в архітектурі.

Підібрати приклади просторових структур, що з'явилися при введенні нових тектонічних систем. Обґрунтувати появу цих систем необхідністю нових просторових структур (від мегарону до периптерних храмів, від периптерних храмів – до терм, від склепін античних базилік до готичних храмів, від купольних споруд до оболонок, ввід оболонок до вантів).

Кожен студент обирає один приклад.

В кожному випадку провести аналогію з відповідними природними формами.

Мета завдання. Вивчити взаємодію просторового та об'ємного формоутворення в архітектурі з її тектонічною основою – конструктивними схемами, що найбільш повно відповідають соціальним задачам та засобам виробництва даної епохи.

Модуль 4. Принципи побудови цілісної ієрархічної композиційної структури.

ЗМ. 4.1. Ритм як основа структури композиції міста.

Мета завдання. Познайомитися з метричними та ритмічними законами, їх роллю в формуванні композиції та архітектурного катарсису.

Графічне завдання 5. Ритмічні побудови в класичних прикладах архітектури. (2 год)

Завдання. Навести приклади ритмічних побудов, що існують в архітектурі. Звернути увагу на перехід метричних рядів в ритмічні, коли інтервали зорозово зменшуються при віддаленні елементів ряду. Виявити домінуючу, до якої ведуть ритмічні ряди, та описати ті якості, які зробили її домінуючою. Пояснити роль ритмічних побудов у виявленні катарсису.

Завдання виконується в вигляді рисунків з «пташиного польоту» та з реальних позицій, аналітичних схем.

Графічне завдання 6. Ритміка проєктованого об'єкта. (1 год)

Завдання. Зобразити ритмічні побудови в курсовому проєкті. Ритмічні ряди необхідно поширити на зовнішні та інтер'єрні простори таким чином, щоб ці ритмічні ряди разом підвели до кульмінаційного розкриття на зовнішню домінуючу.

Завдання виконується в вигляді рисунків з «пташиного польоту» та з реальних позицій, аналітичних схем.

ЗМ. 4.2. Роль медіатора-посередника в композиції архітектурного середовища

Графічне завдання 7. Зовнішнє - внутрішнє. Зв'язок екстер'єрних та інтер'єрних просторів. (1 год)

Завдання. На прикладі курсового проєкту продемонструвати взаємозв'язок зовнішніх та внутрішніх просторів у вигляді екстер'єрних та інтер'єрних перспектив з домінуючою формою композиції.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ

1. Графічна частина вправ виконується в альбомах (формат А3) фломастером, рапідографом чи пером. Видові картини необхідно починати з показу позиції людини та лінії горизонту. На графічних зображеннях необхідно показувати світлові характеристики – свої та падаючі тіні.
2. Для прикладів необхідно використовувати: рисунки архітектурні шедеврів, що взято з курсів «Історія мистецтва та архітектури», «Архітектурне проектування» (видові перспективи з реальних позицій та з «пташиного польоту»); рисунки середовища, сприйнятого та відчутого безпосередньо.
3. До графічних завдань додаються пояснення.

ЗАСОБИ КОНТРОЛЮ ТА СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ

МОДУЛЬ 3. Поточний контроль зі змістових модулів	
ЗМ 3.1 Графічні завдання, клазури	40%
ЗМ 3.2 Графічні завдання, клазури	20%
Підсумковий контроль з МОДУЛЮ 3	
Семінар. Відповіді на контрольні запитання	40%
Всього за модулем 1	100%
МОДУЛЬ 4. Поточний контроль зі змістових модулів	
ЗМ 4.1 Графічні завдання	40%
ЗМ 4.2 Графічні завдання, клазури	20%
Підсумковий контроль з МОДУЛЮ 4	
Підсумковий тест з дисципліни	40%
Всього за модулем 1	100%

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

Модуль 3. Принципи побудови просторово-осьової композиційної структури

ЗМ.3.1. Вплив природних та архітектурних домінант на побудову композиції архітектурного середовища

1. Як архітектурна композиція залежить від соціальних та природних умов?
2. Розкрити поняття «композиційно-просторова вісь».
3. Що являють собою природно-ландшафтні осі?
4. Розкрити вплив природного ландшафту на побудову архітектурної композиції. Показати взаємозв'язок природних і архітектурних домінант і просторово-осьових структур.
5. Як формуються просторові осі у ландшафтному середовищі?
6. Навести приклад осьових побудов у містобудівництві Риму.
7. Як співвідносяться “головне” у ландшафтному середовищі і „головне” у архітектурних побудовах? Навести приклади.
8. Розкрити сутність композиційної домінанти: залежність від точки зору людини, її перебування і прямування в просторі.
9. Пояснити роль домінуючої форми у ансамблі Афіньського акрополя.

ЗМ. 3.2. Принципи формування структурних рівнів композиції архітектурного середовища

1. Представити графічно приклади масштабу і масштабності у архітектурі. Виявити просторові і об'ємно-пластичні форми «першого» і «другого» масштабів:
  - а) у проєктованому об'єкті;
  - б) на прикладі Софійського собору в Києві.
2. Представити графічно приклади масштабу і масштабності у архітектурі. Розкрити архітектурну сутність вислову І.Жолтовського “людина – герой - бог” стосовно композиції афіньського Акрополя.
3. Соціальна метафора статичних, осьових композицій. Навести приклади.
4. Навести приклади динамічних структур у архітектурі.
5. Навести приклади динамічних композицій.

6. Пояснити роль статичності у архітектурній композиції.

7. Яку роль виконує принцип статичності та динаміки у виявленні головного у композиції?

8. Які соціальні метафори відтворюють композиційні засоби статичності та динаміки? Навести приклади.

Модуль 4. Принципи побудови цілісної ієрархічної композиційної структури.

ЗМ. 4.1. Ритм як основа структури композиції міста

1. Поняття ритму.

2. Поняття ритму і метру у архітектурній композиції.

3. Чим відрізняється художній ритм?

4. Поняття художнього ритму. Роль акцентів і пауз у побудові ритмічного ряду.

5. Навести приклади ритмічних побудов у класичних прикладах архітектури. Зіставити з ритмікою проєктованого об'єкта.

6. Поняття катарсису у зв'язку з ритмічними побудовами.

7. Навести приклади ритмічних і метричних композицій.

8. Змодельовати ритмічний ряд. Навести приклади ритміки у творах живопису.

9. Обґрунтувати ритмічний ряд у проєктованому панно.

10. Дати аналіз ритмічних побудов середньовіччя (місто, площа тощо).

Що було головним, до чого вів цей ритм? Пояснити, що стимулювало саме такі архітектурно-композиційні рішення?

ЗМ.4.2. Роль медіатора-посередника в композиції архітектурного середовища

1. Розкрити сутність поняття “тектоніка” у архітектурі.

2. Пояснити сутність тектонічних побудов у міфологічному світосприйнятті.

3. Поняття архетипу. Його роль у архітектурній композиції.

4. Поняття „лімінарного простору”.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений: Учебник для вузов / Адамович В.В., Бархин Б.Г. и др. - М.: Стройиздат, 1985. - 543 с.

1. Антонов В.Л. Історія соціального розвитку, мистецтва та архітектури. Стародавня Греція: / Навчальний посібник. - К.: ІСДО, 1993. - 156 с.

2. Антонов В.Л. Градостроительное развитие крупнейших городов. – Киев-Харьков-Симферополь, 2005. – 644 с

3. Беляева Е.Л. Архитектурно-пространственная среда города как объект зрительного восприятия. – М.: Стройиздат, 1977. – 127 с.

4. Вдовицька О.В. та ін. Проект музейного комплексу: Методичний посібник для студ. 2 курсу денної форми навчання спеціальності 8.120 102 – “Містобудування” (експериментальне навчання, підготовка архітектора широкого профілю). – Харків: ХДАМГ, 2000. – 117 с.

5. Всеобщая история архитектура: В 12 т./ Научно-исследовательский институт теории, истории и перспективных проблем советской архитектуры. - М.: Стройиздат, 1973. - Т.1: Архитектура древнего мира. - 715 с. - Т.2: Архитектура античного мира (Греция и Рим). - 712 с.

6. Выготский Л.С. Психология искусства. - М.: Педагогика, 1987. - 344 с.

7. Гуманитарный комплекс архитектуры. К вопросу о гуманитарных исследованиях в архитектуре (Кол. авт.) /Под общ. ред. С.А.Шубович. – Харьков: ХНАГХ, 2005. – 311 с.

8. Жмурко Ю.В., Панова Л.П., Соловйова О.С., Шубович С.О. Методичні вказівки до курсу “Основи архітектурної композиції. Композиція-сприйняття”, частина 2. Для студ. 2 курсу денної форми навчання напряму 1201 - "Архітектура".

9. Иконников А.В., Степанов Г.П.. Основы архитектурной композиции. – М.: Искусство, 1971. – 224 с.

- 10.Кринский В.Р., Ламцов И.В., Туркус А.В. Элементы архитектурно-пространственной композиции. – М., 1968.
- 11.Основы архитектурной композиции и проектирования. / Под общ. ред. А.А.Тица. – К.: Вища школа, 1976. – 255 с.
- 12.Панова Л.П., Соловйова О.С., Шубович С.О Методичні вказівки до курсу “Основи архітектурної композиції. Композиція-сприйняття”, частина 1. Для студ. 1 курсу денної форми навчання напряму 1201 -"Архітектура"
- 13.Раппапорт А.Г. Эмоциональная выразительность архитектурной среды. М.: Стройиздат, 1985.
- 14.Саваренская Т.Ф. История градостроительного искусства. Рабовладельческий и феодальный периоды: Учебник для вузов. – М.: Стройиздат, 1984. – 376 с.
- 15.Фрагменты ранних греческих философов. Часть I. - М.: Наука, 1989. - 576 с.
- 16.Шубович С.А. Архитектурная композиция в свете мифопоэтики. Харьков: РИП “Оригинал”, 1999. - 637 с.
- 17.Шубович С.А. Мифопоэтика архитектурного ансамбля. - Харьков: Форт, 2009. - 120 с.

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ.....	3
Зміст дисципліни.....	4
Тематика графічних завдань.....	7
Загальні вимоги до виконання завдань.....	9
Засоби контролю та структура залікового кредиту.....	9
Контрольні запитання.....	10
Рекомендована література.....	12

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Методичні вказівки до самостійної роботи і практичних занять з курсу «Композиція» (для студентів 2 курсу денної форми навчання напрямку підготовки 6.060102 - «Архітектура»).

Укладач: Юлія Вікторівна Жмурко

Редактор М.З.Аляб'єв

Верстка: Ю.П. Степась

План 2009, поз. 77М

Підп. до друку	21.10.09	Формат 60x90 1/16	Папір офісний
Друк на ризографі		Умовн.-друк. арк. 0,6	Обл.-вид. арк. 1,0
Замовл. №		Тираж 50 прим.	

61002, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12

Сектор оперативної поліграфії ЦНІТ ХНАМГ

61002, Харків, вул. Революції, 12.